

Anmäldes och bordlades Stats-Utskottets Memorial N:o 67, med svar å återremisser samt förslag till sammanjemkning eller voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor rörande anslagen under Riksstatens särskilda Hufvudtitlar.

Herr vice Talmannen: Jag får hemställa, att Stats-Utskottets Ut-låtande N:o 67 måtte sättas främst på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Detta förslag bifölls.

Upplästes följande, af Herr von Geijer ingifna Memorial:

Anhålles vördsamt om framställande af proposition till Kammaren det mig måtte förunnas 3 veckors ledighet från riksdagsgöromålen från och med nästkommande Onsdag.

Till denna begäran lemnade Kammaren sitt samtycke.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Thorsdagen den 11 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades fyra protokolls-utdrag för den 10 dennes.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 10 dennes bordlagda Memorial N:o 67, med svar å återremisser samt förslag till sammanjemkning eller voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor rörande anslagen under Riksstatens särskilda Hufvudtitlar.

Herr vice Talmannen: Jag hemställer, huruvida icke Kammaren må finna lämpligt, att uppskjuta behandlingen af 12:te punkten i Stats-Utskottets nu föredragna Ut-låtande N:o 67, intill dess att, genom den

blifvande samfällda voteringen blifvit afgjort, huru med penningeanslaget till Waxholms fästning skall förhållas.

Till detta förslag lemnade Kammaren, uppå gjord proposition, sitt bifall.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Banko-Utskottets den 9 och 10 dennes bordlagda Betänkande N:o 19, med förslag till reglering af Bankens låne- och kreditivrörelse.

1:sta—13:de punkterna.

Utskottets förslag biföllos.

14:de punkten.

Herr Wærn: Jag anser det visserligen lämpligt, att Banken tager en bestämd inträdesafgift af de bolag och enskilde personer, som erhålla kreditiv hos densamma och jag vill äfven icke bestrida, att Banken kan nöja sig med en mindre vinst än enskilda penningeinträttningar.

Men deremot anser jag det icke lämpligt, att denna inträdesafgift sättes högre än hvad Fullmäktige anse den böra vara. Ett alltför stort utvidgande af kreditivrörelsen kan nemligen medföra stora olägenheter, till följd deraf, att enskilde personer kunna på en gång uttaga betydliga penningebelopp, och denna rörelse är onekligen den, hvars gång man minst kan på förhand beräkna. Jag afser ej att tala mot kreditivrörelsen, men jag tror, att det är lämpligast att låta Fullmäktige sjelfve bestämma öfver densamma och sätta inträdes-afgiften så hög eller låg, som omständigheterna kunna föranleda. Då jag på grund häraf anser reglementets nuvarande stadgande bättre än den förändring, som Utskottet här föreslagit, får jag för min del yrka afslag på den ifrågavarande punkten.

Herr Schartau: Det förslag, som Banko-Utskottet här framställt, åsyftar, såsom det synes, en lättnad för allmänheten, men ej någon vinst för Banken. Man har ansett, att det i allmänhet är en fördel, att få åtnjuta kreditiv hos Banken och att denna fördel blir ganska stor om inträdes-afgiften göres billig, men man har också trott, att det ej vore ur vägen för Riksbanken, att med billiga villkor gå den allmänna rörelsen till mötes och i detta afseende föregå öfriga bank-institutioner med godt exempel. Man må härvid besinna att, äfven om inträdes-afgiften sättes till en half procent, blir icke desto mindre den ränta, som kreditivnehafvaren året om får erlægga, sju procent. Jag antager nemligen, att han, öfver hufvud taget, ej har utestående mera än halfva kreditivbeloppet, emedan han eljest löper fara, att kreditivet, hvilket ej får begagnas såsom ett stående lån, utan måste göras rörligt genom tätta omsättningar, ett följande år skall blifva indraget. Således blifva dessa penningar ej så billiga, som man vid första ögonblicket kunnat vara benägen att tro. Det är väl sannt, att Riksdagen kunde öfverlemna åt Bankostyrelsen att i detta fall besluta; men jag tillåter mig att fästa

uppmärksamheten på huruledes det är för denna styrelse lättare, om en bestämmelse af Riksdagen göres, än om det lemnas uti styrelsens eget skön att bestämma denna afgift. Styrelsen har nemligen allt skäl att anse sig böra i främsta rummet afse Bankens vinst och får derföre svårt att vidtaga en önskvärd lindring för de enskilde. Bankens principaler deremot, hvilka hafva rätt att se saken ur en, om jag så får säga, högre synpunkt, kunna lätteligen stadga hvad de anse sig hafva skäl till. Jag får derföre, på grund af hvad jag nu anfört, yrka bifall till Utskottets förslag.

Häri instämde Herrar Hasselrot och Reuterswärd.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande förslag och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till detsamma, och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

15:de punkten.

Herr Hasselrot: Den här föreslagna förändringen skulle medföra ett ökadt besvär för Bankens tjenstemän, utan att derföre åstadkomma någon lättnad för kreditivegarne. Hvar och en, som begagnat kreditiv, vet, att man vid uttagningar behöfver minst 100 R:dr eller derutöfver jemna tiotal R:dr. Den fördelen har jag ansett vara så stor, att jag ej vet, hvarföre man skall betaga kreditivegarne densamma, och jag får derföre yrka på återremiss af denna del utaf Betänkandet.

Herr Reuterswärd: Hvad Utskottet här föreslagit skulle utan tvivel vara ganska ofördelaktigt för Bankens räknenskaper, samt medföra svårigheter vid beräkningen af räntor, utan att derföre på något nämnvärdt sätt medföra fördel för kreditivegarne; och jag får derföre för min del yrka, att Kammaren måtte afslå Utskottets ifrågavarande hemställan och bibehålla de stadganden, som i detta afseende hittills varit gällande.

Herr Wærn: Då i förevarande fall ränteberäkningen kommer att uppgöras endast efter jemna tiotal, synes mig något synnerligen ökadtt besvär för Bankens tjenstemän icke kunna ifrågasättas. Banken måste dessutom ej så mycket se på besväret för sina tjenstemän, som på allmänhetens bekvämlighet; vill Riksbanken ej i detta fall gå allmänheten till mötes, så torde det kunna hända, att allmänheten heldre vänder sig till någon annan bankinrättning. Jag får derföre yrka på bifall till ifrågavarande punkt.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande förslag, dels återremiss deraf och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på

bifall till förslaget, och då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

16:de punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

17:de punkten.

Herr Wallenberg: Jag får anhålla, att, innan denna punkt företages till afgörande, Herr Agardhs mot Banko-Utskottets deruti uttalade beslut afgifna reservation måtte först blifva uppläst.

Sedan den begärda uppläsningen försiggått, yttrade

Herr Wallenberg: Då vi för en tid sedan förehade Banko-Utskottets Betänkande angående revisorernas berättelse, fingo vi det första tillfället att erfara, hurusom Banko-Utskottet ansett sin pligt vara, att vidtaga sådana anordningar, att Riksdagen eller Banko-Utskottet, men icke Banko-fullmäktige skulle vara de, som egentligen styrde Riksbanken. Här se vi ett nytt prof på samma tendens, hvilken, om den genomföres, leder oss tillbaka till de förhållanden, som voro gällande under den lyckliga tiden före riksdagen 1853—1854, då Banko-reglementet ännu utgjorde en diger volym med bestämmelser för hvarje tänkbar möjlighet. Banko-Utskottet vill nu här, utan att hafva bjudit mera än ett intet sägande skäl, förbjuda Fullmäktige, att bestämma beloppet af den upp- och afskrifnings-räkning, som Fullmäktige hafva lofvat att öppna med sina räkningshafvare. Jag ber att, i afseende på denna sak, få fästa uppmärksamheten på den här nyss upplästa reservationen, genom hvilken Kammarrens ledamöter, om de åhört densamma, kunnat få en klar och redig framställning af förhållandet. Jag har ej något att i hufvudsak tillägga till densamma, hvilken i sjelfva verket meddelar alla erforderliga upplysningar, men jag ber, att få omnämna några enskilda saker, som densamma ej närmare vidrör. Det är nemligen Stockholms enskilda bank, som det här gäller, och det är emot den, som hela denna åtgärd blifvit rigtad. Då förekommer det, att Stockholms enskilda bank mottager penningar på upp- och afskrifnings-räkning af enskilde mot 3 procent och af milda stiftelser mot 4 procent och att den insätter sina kassa-öfverskott eller reserver i Riksbanken endast mot 2 procent, der de vanligtvis stå orörda i 10 månader. Beloppet har varit 1,200,000 R:dr och Stockholms enskilda bank har, såsom jag redan nämnt, på detsamma haft en ränta af 2 procent eller, med andra ord, Riksbanken har haft 2 procents penningar till ett belopp af åtminstone en half million. Detta är förhållandet i sin enkelhet. En så fördelaktig kund kan Riksbanken ej få; och ej heller har enskilda banken bland 1,100 räkningshafvare haft någon dermed jemförlig. Hvad är nu skälet, att man, oaktadt att Riksbanken på denna rörelse ej tillskyndas någon förlust eller förlorar någon vinst, likväl vill inskränka densamma? Jo, skälet skulle vara, att der låge en fara uti, att silfver för det inestående beloppet uttages och exporterades. Detta är den skuggbild, som före-

sväfvat vederbörande. Jag ber då att få nämna, att denna reserv, som enskilda banken har innestående hos Riksbanken, är afsedd för enskilda bankens tillfälliga behof och har alldeles ingenting att göra med affärerna på utlandet, ett förhållande, hvars verklighet erfarenheten under många år tydligen ådagalagt. Man talar så vackert om samverkan mellan bankinstitutionerna och att man bör göra allt för underlättande af den inhemska rörelsen, men så vidt jag kan finna, afser man icke dess mindre här en åtgärd, som skall medföra splittring mellan de institutioner, som borde samverka med hvarandra. Detta är hvad förslaget innefattar. Det har blifvit upplyst af reservanten, att ett par af de enskilda bankerna haft sina medel innestående i Riksbanken under 10 månader, åtskilliga andra under 8½ månader och ytterligare andra i jämförelsevis kortare tider. Nu tycker jag, att man vid sådant förhållande borde uppmuntra de enskilda bankerna till att bära sina reserver till Riksbanken och i den allmänna trygghetens namn uppmåna dem, att hålla dessa reserver så stora som möjligt. Jag har ansett mig böra lemna dessa upplysningar. Jag framställer ej någon begäran om proposition; men jag hoppas, att ingen må bestrida riktigheten och sanningen af hvad jag här yttrat.

Herr Reuterswärd: Då uti denna ömtåliga fråga Banko-Utskottets förslag tyckes mig lända till Riksbankens sanna fördel, har jag ej tvekat att biträda detsamma. Efter mitt förmenande är det alls ingen fördel för Riksbanken, att enskilda penningeinstitutioner dit inkasta millioner R:dr och derpå draga ränta, för att Banken skall kunna när som helst i sedlar eller silfver återbetala dem. Jag vill visserligen medgifva, att under normala förhållanden ligger härutinnan ej någon våda för Riksbanken; men det *kan* inträffa, att då den metalliska kassan någon gång är nära sitt minimum och således Riksbankens styrelse behöfver vara mest på sin vakt, att då, säger jag, en eller annan räkningshafvare genom uttagande af stora belopp tvingar Fullmäktige till utomordentliga åtgärder för bibehållande af den metalliska kassan. Jag vill med den siste värde talaren instämma deruti, att det sätt, hvarpå Stockholms enskilda bank begagnat sin räkning hos Riksbanken, varit sådant, att den hållit sina insatser vid ett mycket jemnt belopp, hvilket i allmänhet ej varierat med mera än 200,000 R:dr; men det finnes naturligtvis ej någon garanti att det skall beständigt så fortfara, eller att enskilda banken icke skulle, om den funne sådant vara med sin fördel öfverensstämmande, på en gång uttaga hela det insatta beloppet. En upp- och afskrifningsräkning med flera hundra personer kan ej medföra annat än vinst, och kan ej heller anses vara förenad med någon synnerlig fara, då man nemligen ej gerna kan tänka, att alla skola rusas till på en gång för att uttaga hvad de insatt. Men om man skulle tänka sig, att några få penningeinstitutioner skulle på en gång hafva flera millioner insatta i Riksbanken, så måste det medgifvas, att sådant ej vore i Bankens intresse; ty den obetydliga vinst, som Banken kunde draga häraf, motväger alls icke den risk, Banken vid möjligen inträffande ogynnsamma konjunkturen kan löpa af en sådan rörelse. Jag får därför påyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Schartau: Den förste talaren har återigen trott, att genom det förevarande Betänkandet ett grundskott blifvit rigtadt mot det intresse, som han anser sig böra äfven på detta rum företrädesvis värda; jag ogillar nu visserligen ej att hvar och en värdar sitt, men det hindrar ej, att man kan vara befogad att se till äfven andras intressen. Och för min del tror jag ej, att det ligger i Riksbankens intresse att samla på sig stora kapitaler, betalbara vid anfordran. Riksbankens skyldighet är att tillhandahålla silfver för sina sedlar och att inrätta sin rörelse så, att den i detta afseende kan möta hvarje påtryckning. Erfarenheten har visat, att de inrättningar, som haft stora belopp innestående hos Banken, hafva också varit de, som förorsakat Bankostyrelsen mesta bekymmer för silfveruttagning. Man kan ej ogilla, att, då rättighet finnes att i Banken insätta penningar mot ränta, de, som hafva sådan rätt, begagna den; detta är alls icke tadelvärdt. Men frågan gäller här, om det är i Riksbankens intresse, att, då dess silfverkassa ej är öfverflödande, utan densamma, om den ock någon gång höjer sig med en eller annan million, likväl genast visar benägenhet att åter sjunka tillbaka, att då, säger jag, understödja en sådan rörelse, som den ifrågavarande. Jag vill ej säga, att den summa, 400,000 R:dr, som Banko-Utskottet här föreslagit, är den absolut rätta. Denna siffra kan jemkas. Men Banko-Utskottet har härmed velat antyda, att det ansåg, det Banko-fullmäktige ej skulle gå så långt, som hittills, eller tillåta någon att hafva ett så stort belopp innestående, som nu eger rum, eller ända till en million. Det har här blifvit sagdt, att man, genom att inskränka beloppet af de summor, som fingo insättas på upp- och afskrifningsräkning, skulle framtaga Banken en vinst. Det tror jag icke. Jag tror, att det komme att blifva lika mycket ändå i Banken insatt. Det finnes nemligen ej här i landet något så säkert ställe, att förvara sina penningar, och ändock vara viss att vid anfordran återfå dem, som just Riksbanken. De enskilda bankerna kunna ej vedervåga att sätta sina reserver annorstädes än i Banken, och de komma derföre väl också att hädanefter liksom tillföre på något vis hålla större delen af sin kassa derstädes. Det kan väl derföre också hända, att Banken får stå beredd ändå, att möta samma farligheter för sitt metallförråd, som om ingen gräns vore för insättning på ett enda namn. Men om de enskilda bankerna för anlåtas att anlita flera personer om namn för att göra sina insättningar, så saknar Riksbanken dock icke korrektiv mot missbruk i denna väg. Jag anser det vara min pligt, att i främsta rummet afse Bankens och det allmännas gemensamma gagn; och då jag tror, att detta mig varmt om hjertat liggande intresse är väl tillgodosedt i det ifrågavarande förslaget, kan jag ej annat än förorda detsamma.

Herr Ekenman: Ut i 63 § af nu gällande Banko-reglemente finnes stadgadt, att Fullmäktige hafva rätt att bestämma på huru stort på en gång innestående belopp ränta må hvarje särskild räkningshafvare godtgöras. Nu har Banko-Utskottet ansett det lämpligt att nedsätta detta belopp så, att 400,000 R:dr skulle blifva den högsta summa, å hvilken ränta skulle beviljas. Jag ber nu att få fråga, månne det kan vara lämpligt, att komma fram med förslag till ett stadgande, som så lätt kan eluderas? Enskilda banken i Stockholm t. ex. består af så många

och så solida delegare, att jag tror, att det ej skulle vara möjligt att hindra dem från att hvar och en i sitt namn insätta någon större eller mindre del af det belopp, som enskilda bankerna vill reservera. Jag tror således ej, att det är skäl att bifalla den framställning, som i detta ämne blifvit gjord af Banko-Utskottet. Jag kan ej heller föreställa mig, att Bankens säkerhet skulle kräfvat en sådan åtgärd. Här kan nemligen ej blifva fråga om något annat än den ränta, som Riksbanken nödgas betala på de insatta penningarne. Ty faran för silfveruttagnig ur Banken är densamma, vare sig att de enskilda bankerna hafva sin reserv innestående i Riksbanken eller sjelfve förvara den i sina hvalf, emedan det i sistnämnda fall ej finnes något hinder för dem att på en gång presentera hela denna reserv till utvexling mot silfver. Jag får därför vördsamt anhålla om proposition på afslag på Utskottets Betänkande.

Herr Caspersson: Om jag nu antager, att Banko-Utskottets förslag blir Riksdagens beslut, så skulle verkan deraf blifva antingen den, att de enskilda bankerna nödgades att minska sin reserv, och det vore väl, såsom hvar och en väl inser, ett ingalunda godt resultat, eller ock fingo de sjelfve förvara sin reservfond till lika stort belopp som hittills, och i sådant fall hade de lika lätt som nu att trycka på Riksbankens silfverfond. Jag kan således ej inse, att Riksbankens trygghet är större, om denna reserv ligger hos de enskilda bankerna, än om den ligger hos Riksbanken. Vidare tror jag, att Banko-fullmäktige vid hvarje förekommande tillfälle bättre kunna bedöma, huru mycket de kunna mottaga på upp- och afskrifningsräkning, än Riksdagen. Jag tror till följd deraf, att det skulle verka menligt på den allmänna rörelsen, om man ej lemnade Fullmäktige full handlingsfrihet i detta afseende. En annan olägenhet, som skulle uppkomma, derest detta förslag genomdrefs och de enskilda bankerna sedermera ej brydde sig om att eludera densamma, vore den, att dessa banker skulle blifva förhindrade att af allmänheten mottaga så stora belopp på upp- och afskrifningsräkning, som de hittills gjort, ett förhållande, som obestriddligen skulle komma att lända den allmänna rörelsen till skada. Skulle åter Riksdagen, mot förmodan, finna nödigt att inskränka maximibeloppet för insättningar på upp- och afskrifningsräkning, så tror jag, att 400,000 R:dr är ett allt för ringa belopp. Jag får, på grund af hvad jag nu anfört, förena mig med dem, som yrkat afslag å Betänkandet.

Herr Wallenberg: Här har åtskilligt blifvit yttradt, sedan jag sist uppträdde, hvilket jag skall bedja att få bemöta. Man har sagt, att det låge en fara för Banken uti att bevilja Stockholms enskilda bank räkning på upp- och afskrifning öfver ett visst belopp. Jag ber att mot den farhågan få uppställa åtta års erfarenhet, som visa, att någon sådan våda ej finnes, och jag tror, att Banko-fullmäktige, om deras yttrande infordrades, ej skulle kunna jäfva denna erfarenhet, utan skulle vitsorda, att enskilda bankerna skött denna räkning så, att Riksbanken haft vinst utaf densamma. Nu har man äfven sagt här, att detta stadgande skulle kunna kringgås, och det är sannt. Men är det väl klokt att införa ett stadgande, om hvilket man sjelf måste medgifva, att det kan kringgås? Det är ju att uppenbart uppmåna folk att kringgå lagen;

och det kan väl ej vara lagstiftarens syfte. Det har af en annan talare blifvit yttradt, att, om stadgandet genomfördes, skulle det ej blifva någon annan utväg öppen för de enskilda bankerna, än att hafva sina penningar stående i Riksbanken utan ränta, och att det i detta afseende för dem ej återstod något annat val. Det skulle väl dock kunna hända, att de hittade på en annan utväg, och det är ej sagdt, att denna blef den för Riksbanken fördelaktigaste. Det säkra är, att vid detta förslag har Riksbankens egen fördel blifvit förbisedd, och det förvånar mig ej, ty det är något, som man börjar att blifva ganska van vid. Jag vill anföra ett exempel på hvad som kunnat hända redan förut, hvilket visar huru Riksbanken förvaltas. Den hade för många år sedan uppgjort ett aftal med en enskild bank, hvilket medförde fördelar å ömse sidor. Det blef fråga om att förändra detta aftal; men då skrefs det till denna enskilda bank: vi medgifva visserligen att aftalet är för oss fördelaktigt, och skulle blifva bättre för oss än hvad det någonsin varit, men det gagnar äfven er, och därför säga vi upp det. Hvad samme talare yttrat derom, att jag skulle på detta rum främst bevaka mina enskilda fördelar och ej vårda det allmänna intresset, kan jag tryggt lemna obetsvaradt och låta i protokollet stå för hans egen räkning. Han har äfven sjelf medgifvit, att den af Banko-Utskottet föreslagna siffran ej vore den rätta, och han har härigenom vidgått just det, som jag sökt bevisa, nemligen att det är omöjligt att bestämma en sådan siffra. Vore Banko-Utskottet permanent, skulle det vara möjligt, att å det samma lemna bestämmelserna härom; men då det ej sitter beständigt, finnes väl ej någon annan utväg, än att låta denna siffra bestämmas af Banko-fullmäktige.

Herr Selander: Jag vill nu ej inlåta mig på den frågan, huruvida upp- och afskrifningsräkning bör i Riksbanken få finnas; man kan i afseende derpå säga mycket både för och mot, och man kan med skäl ifrågasätta, huruvida det ej vore bättre att överlemna hela upp- och afskrifningsrörelsen åt de enskilda bankerna. Men då man nu har en sådan rörelse i Riksbanken, kan jag för min del ej gilla hvad Utskottet här föreslagit eller ens inse hvad Utskottet med det föreslagna stadgandet menat. Det stadgande i detta afseende, som för närvarande finnes i Banko-reglementet har, jag kan gerna säga det, tillkommit på min tillstyrkan. Det hemställdes för åtskilliga år sedan till Banko-fullmäktige huru med insättandet af stora belopp på upp- och afskrifningsräkning skulle förfaras, och pluraliteten af Banko-fullmäktige afstyrkte då att åt enskilda penninginstitutioner skulle beviljas rätt att insätta högre belopp. Men emot detta beslut reserverade jag mig, och i min reservation instämde ett par andra af Fullmäktige. Denna reservation blef derefter af Banko-Utskottet godkänd. Jag kan också gerna säga, hvarföre jag reserverade mig. En penninginstitution, Herrarne veta säkerligen alla hvilken, hade då lika litet som andra dylika någon rätt till insättning på upp- och afskrifning, men den visste det oaktadt att begagna sig deraf. Ty trettiofyra af dess intressenter hade på en gång insatta för bankens räkning 50.000 R:dr vardera, hvilket gör tillhoppa 1,700,000 R:dr, som denna bank på detta sätt hade innestående på Riksbankens upp- och afskrifningsräkning. Jag frågar nu, är det ej bättre

att helt öppet tillåta en sådan penningeinstitution att hafva upp- och afskrifningsräkning i Riksbanken än att tvinga den att anlita dylika medel? Då man nu dessutom önskat, att Riksbanken skulle upplåna penningar af allmänheten och beslut derom blifvit många gånger fattadt, så frågar jag, är ej detta sätt att upplåna penningar af allmänheten det aldru bästa? Eller tror man väl, att, om man upplånade penningar direkt, man skulle kunna få sådana mot två procent. Hvad beträffar den fördel, som de enskilda penningeinstitutionerna skulle hafva af denna rörelse, så vill jag anhålla att få meddela några upplysningar. Den institution, hvilken jag nyss åsyftade, och hvilken jag visst icke beundrar, men åt hvilken jag skänker full rättvisa, har förut haft rätt att hafva räkning på 1,200,000 R:dr, men har numera fått detta belopp nedsatt till 1,000,000. Ett år var denna räkning så konstant, att den ränta, som den uppbar efter två procent, uppsteg till öfver 20,000 R:dr. Fluktuationen hade under året således ej varit större, än att den under minst 10 månader haft hela beloppet inestående i Banken. Om vi nu antaga, att Riksbanken kan utan risk af det inestående beloppet utlåna hälften, något som ej bör vara förenadt med fara, så inser väl hvar och en, att det är en vinst äfven för Riksbanken att betala två procent för en million, men sjelf få fem eller sex procent för 500,000 R:dr; och den allmänna rörelsen har dessutom genom denna operation blifvit underlättad. Jag hörde den siste talaren säga, att, om Banko-Utskottet vore permanent, vore det också riktigt, att det bestämde maximum för upplåningen; men jag tror för min del, att Banko-fullmäktige sjelfve hafva det omdöme, att de ej medgifva större insättningar, än som äro förenliga med Bankens fördel, så att de, om de finna beloppen för höga, af sig sjelfve nedsätta desamma. Jag har ej heller kunnat finna, att de öfriga enskilda bankerna, vid begagnande af sin rätt till upp- och afskrifningsräkning, låtit allt för stora fluktuationer i beloppen ega rum, utan att äfven de hållit dessa belopp nära nog konstanta; så att jag för min del kan ej önska annat, än att det nuvarande stadgandet måtte få fortfara att vara gällande.

Friherre Bildt: Onekligen är upp- och afskrifningsrörelsen, ehuru fördelaktig för allmänheten, den mest ömtåliga och farliga rörelse en bank kan bedriva. Det ligger naturligtvis en stor vansklighet uti att emottaga och utlåna penningar, hvilka vid anfordran skola utlemnas till den, som insatt den; och det är derföre principalernas skyldighet att gifva sådana föreskrifter för denna rörelse, att bankens säkerhet, genom densammans bedrivande, icke i något hänseende äfventyras. Fordom fanns derföre ett stadgande, att ingen tilläts hafva på upp- och afskrifningsräkning inestående högre belopp än, om jag minnes rätt, 75,000 R:dr; men att detta stadgande blifvit kringgånget, hafva vi i dag erfårit af en utaf Banko-fullmäktige, som upplyst, att flere personer slagit sig tillsammans och insatt ett belopp, tillhörigt en enda inrättning, af 1,700,000 R:dr, hvilket på en gång kunde uttagas. Var det detta missbruk, man ville förekomma genom föreslagna stadgandet, så hade det måhända varit lämpligast, om man bestämt ett visst icke alltför högt belopp, hvar och en enskild skulle få hafva inestående. Ju flere räkningshafvare och ju smärre belopp, desto större är Bankens säkerhet,

ty man kan då vara förvissad, att de endast hafva sina förbrukningskapitaler inestående, och derigenom blir rörelsen mera konstant. Men om man tillåter få personer hafva stora kapitaler, så är det påtagligt att, i synnerhet då tiderna äro svåra, faran för Banken är stor. En talare har sagt, att erfarenheten under de sednare åtta åren visat, att det icke varit någon fara för Banken, att få personer hade stora belopp på upp- och afskrifningsräkning inestående samt att rörelsen visat sig fullkomligt konstant. Ja! under de sednare 8 åren, har detta normala förhållande egt rum; ty bankerna hafva icke haft några påkänningar; men om vid 1857 års penningekris Stockholms enskilda bank haft på upp- och afskrifningsräkning lika stort belopp inestående, som den nu en tid haft, varierande emellan en million och 1,200,000 R:dr, så är jag förvissad, att Banken på en gång uttagit hela detta belopp; och att detta kunnat medföra ganska stora olägenheter för Riksbanken är väl antagligt. Jag kan för min del icke fatta, att enskilda bankerna skola hafva någon förlust eller allmänheten någon olägenhet deraf, att ett stadgande göres, som bestämmer, att man icke får på upp- och afskrifningsräkning hafva inestående mera än 400,000 R:dr; ty, för så vidt af handlingarne framgår, har ingen enskild bank haft så stort belopp inestående, med undantag af Stockholms enskilda bank, som haft 1,200,000 R:dr och Mälareprovinsernas, som haft 450,000 R:dr. Det är ej fråga om att betaga enskilda bankerna rättigheten att få på sina Riksmyntskassor beräkna ränta; men fråga är att moderera beloppet, och detta är nödvändigt, enligt min tanke, för Riksbankens eget intresse. Det är verkligen så stor fördel för enskilda bankerna att hafva en sådan ränta på sina drykassor, och det är så nödvändigt för enskilda bankerna att i Riksbanken hafva dessa kassor, att jag för min del icke tror, att, genom detta stadgande, någon rubbning sker i allmänna förhållandet. Hade det icke visat sig, att Bankofullmäktige gått för långt, då de beviljat *en* enskild bank rättighet att hafva tre gånger större belopp inestående än någon annan dylik inrättning, så hade detta stadgande icke erfordrats. Nu har det visat sig vara af behovet påkalladt; och då Banko-Utskottets förslag är mycket moderat, och det deri föreslagna stadgandet är särdeles nyttigt för Bankens rörelse samt gifver stadga och säkerhet åt den, anhåller jag, att förslaget måtte blifva af Kammaren godkänt.

Herr Hejkenskjöld: Till de motiver, hvilka blifvit af Banko-Utskottet åberopade för den förslagna förändringen af förevarande §, ber jag få lägga ytterligare några. Vid granskningen af handlingarne inom Utskottet, erfar man den stora skilnaden i beloppet å upp- och afskrifningsräkning för Stockholms enskilda bank emot andra dylika inrättningar; och då härtill kom, att man egde kännedom derom, att en annan enskild bank blifvit förvägrad samma förmån som Stockholms, såg man sig nödsakad föreslå, att ingen skulle få beräkna ränta å högre på en gång inestående belopp än 400,000 R:dr, ett belopp, som var större än någon enskild bank, med undantag af Stockholms och Mälareprovinsernas, haft på upp- och afskrifningsräkning. Jag tager mig friheten att med ett exempel visa vådan deraf, att på en enda hand ett större belopp är på en gång inestående. Hade

under sistlidne sommar, då Bankens metalliska kassa var mycket låg, — den var, som vi veta, till och med under 10 millioner — åtskilliga personer eller inrättningar, hvilka haft en million eller deröfver inestående på upp- och afskrifningsräkning i Riksbanken, behöft att uttaga dessa belopp och förvandla dem i silfver, så kan man lätt föreställa sig hvilken ytterligare verkan detta skulle haft på den metalliska kassan, och hvilka utomordentliga åtgärder, Bankofullmäktige kunnat behöfva vidtaga härför — åtgärder, hvarigenom hela den stora räntevinst, som man här åberopat såsom skäl derför, att Banken borde mottaga stora belopp på upp- och afskrifningsräkning, på en gång möjligen kunnat stryka. Man har sagt, att det här föreslagna stadgandet skulle vara olämpligt, enär det kan kringgås; men vid en diskussion för kort tid sedan,ingo vi erfara sällsyntheten deraf, att lagar icke kunna kringgås, och häraf bör således ej hemtas stöd för afslag å Betänkandet i denna del.

För min del finner jag förslaget vara väl grundadt och tillstyrker derföre bifall till detsamma.

Friherre Hamilton: Oaktadt de stora farhågor, som man här förespeglat oss, kan jag för min del ej finna annat än att reservanten har fullkomligt rätt deruti, »att hvarje fixerande af siffror, som inskränker Fullmäktiges rätt inom de i reglementet gifna allmänna gränserna, mera eller mindre äro till hindres för en ändamålsenlig förvaltning af Riksbanken»; och jag tror derjemte, att inga skäl finnas för vidtagande af den föreslagna förändringen, så snart man icke derjemte är förvissad om, att den verkar till det ändamål, man åsyftar, nemligen till en absolut säkerhet för Banken; och det är ju uppenbart, att detta mål icke kan vinnas, så snart stadgandet kan med lätthet kringgås. Jag tror vidare, för min del, att all både bank- och annan affärsrörelse måste hvila på förtroende, äfvensom på samdrägt i det hela; och att man derföre bör undvika att, om jag så får säga, väcka ett fiendtligt förhållande mellan de olika penningeinrättningarne. Man har sagt, att det under förlidet år skulle hafva medfört stor våda för Riksbanken, hvars metalliska kassa då var ganska låg, om de, hvilka haft större penningesummor inestående på upp- och afskrifningsräkning, hade lyftat dessa summor på en gång, och förvandlat dem i silfver. Ja! jag medgifver, att tiden då var svår nog, och att möjliga frestelser härtill förefunnits. Detta oaktadt afhördes icke något sådant; men om också detta hade skett, egde ju Bankofullmäktige äfven då tillräckliga medel i sina händer, för att förbättra Bankens ställning och derigenom motstå ett sådant angrepp. Af dessa medel begagnade sig Bankofullmäktige likväl icke, och för min del håller jag dem räkning derför.

Jag instämmer med reservanten och yrkar afslag å Betänkandet.

Friherre von Schwerin: Det synes som om Banko-Utskottets ifrågavarande förslag skulle vara dikteradt af, hvad man kallar, dåligt humör. Man kan nemligen icke förlika sig dermed, att Banken skall betala ränta på sina egna sedlar. Hade de enskilda bankerna, på samma sätt som Riksbanken, skyldighet att inlösa sina sedlar i klingande mynt, skulle bankrörelsen vara mera fri och reglera sig sjelf.

och Riksbanken kunde då äfven hafva fördel af att deponera penningar hos de enskilda bankerna; men nu eger Riksbanken ingen sådan fördel. Om denna skyldighet, som borde åligga enskilda bankerna, att inlösa sina sedlar med klingande mynt, blir nog tillfälle att framdeles tala; men beträffande den föreslagna förändringen af ifrågasvarande §, så kan jag för min del icke godkänna densamma. Man synes göra sig skyldig till motsägelse, om man å ena sidan påstår, att Riksbanken kan och bör utöfva ett nyttigt inflytande, och å andra sidan binder händerna på dem, hvilka skola förvalta densamma. Det är en sanning, att upp- och afskrifningsrörelsen är farlig, och kan medföra våda för Banken; men Riksdagen sätter ju sjelf till styrelsen och måtte väl kunna tillse, att dess ledamöter blifva duglige personer, hvilka ega både förmåga och vilja att se Bankens fördel tillgodo. Skall Banken kunna utöfva något inflytande på penningarörelsen, må-te dess styrelse vara fri och så litet som möjligt vara bunden genom reglementariska föreskrifter; ty det är icke tänkbart att reglera för alla möjliga kasus.

På dessa grunder förenar jag mig med reservanten och yrkar afslag å Utskottets Betänkande, så att man må blifva vid det förra stadgandet.

Herr Nordström: För en bankinrättning, hvilken, såsom vår Riksbank, hufvudsakligast bedrifver sin rörelse i dennas olika grenar med banksedlar, men derjemte har att ansvara för deras metalliska utväxling vid anfordran, kan det ej annat än vara en fördel, om de af densamma i rörelsen utsläppta sedlarne i följd af cirkulationens naturliga kretslopp åter inströmma dit, icke för att invexlas mot metallisk valuta, utan för att der kvarblifva till sin egares disposition, enligt aftal och öfverenskommelse, förminskande de derigenom i sin mån äfventyret för metalliska kassan att alltför häftigt blifva tagen i anspråk.

Det är ock ur denna synpunkt, som redan vid den tid, vår Riksbank först stiftades, d. v. s. för omkring 200 år tillbaka, det som regel bestämdes, att Kronans och offentliga inrättingars kassor i hufvudstaden skulle i Riksbanken insättas, och efter löpande räkning derifrån disponeras, en regel, som, enligt hvad hvar man vet, ännu i dag är gällande och visat sig vara nyttig, oafsedt de flera andra skäl, som ur säkerhetens synpunkt tala derför.

Sådana insättningar medföra emellertid ej för insättaren någon räntevinst eller för Banken någon direkt kostnad. Det är först i en sednare tid, som insättningar mot ränta kommit i bruk och räkningar i sådant afseende med *enskilde* personer eller bolag blifvit öppnade, d. v. s. Riksbanken har i sednare tider, i stället för att göra upplåningar i fall af behof, öppnat depositrörelse mot ränta, med skyldighet att hålla insättaren kapitalet tillhanda, antingen efter viss öfverkommen tid, om denne så fordrade, eller ock delvis eller helt och hållet vid anfordran, varande den utfästade räntan högre eller lägre, allt eftersom tiden för insättarens rätt att återuttaga sina penningar är längre eller kortare. Der viss bestämd tid är aftalad, är det depositräkning: der lyftning vid anfordran är medgifven, är det hvad man kallar: upp- och afskrifningsräkning. Uppenbart är det emellertid, att

de penningar, d. v. s. de banksedlar, hvilka på dessa vägar inströmma till Riksbankens kassor, och der för en tid blifva kvarliggande, eller ock af Riksbanken användas i dess rörelse, i afräkning på det maximum belopp sedlar, densamma får utgifva, måste bland andra verkningar hafva äfven den, att bidraga till konsolidering af dess metalliska kassa, och således af realisationen, på samma sätt, som förstnämnda insättningar. Riksbanken vet med visshet, att de på depositräkning insatta sedlarne icke kunna under en viss tid åter uttagas, och hvad upp- och afskrifningsräkningen angår, gifver erfarenheten snart vid handen, för huru lång tid i medeltal de på denna räkning insatta penningar kunna beräknas blifva innestående till Riksbankens disposition.

Vid närmare öfvervägande af allt detta, synes det åtminstone för mig vara klart, att något på sakförhållandet grundadt, fullgiltigt skäl icke finnes för att godkänna det af Banko-Utskottet nu föreslagna maximum för särskilda individens eller bolags insättningar på upp- och afskrifningsräkning. Visserligen är detta föreslagna maximum, 400,000 R:dr, ganska rymligt tilltaget, ja så rymligt, att väl ganska få enskilde insättare skola komma så högt; men intet skäl finnes anfördt, hvarför just denna, och hvarken en högre eller lägre siffra blifvit föreslagen. Den ena kan emellertid lika väl kringgås som den andra. Är det förbjudet, att på deposit- eller upp- och afskrifningsräkning emottaga större insättningar, än till ett visst belopp, af en och samma person, eller ett och samma bolag, så flerdubblar sig samma person genom sina affärsvännen och insätter då under flera namn det önskliga beloppet utöfver det i reglementet medgifna maximum, utan att sådant kan hindras. Härtill kommer, att, åtminstone under vanliga förhållanden, de större insatserna längre tid till någon del förblifva innestående, än de mindre, och visar sig sålunda äfven ur dessa synpunkter en maximibestämmning vara hvarken behöflig, eller nyttig, eller ändamålsenlig. På dessa skäl tillstyrker jag alltså, att något maximum uti ifrågavarande hänseende ej må utsättas, och att deremot motsvarande punkt i det nu gällande reglementet må bibehållas oförändrad.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det synes mig aritmetiskt bevisligt, att en bankinrättning, hos hvilken få personer erhållit upp- och afskrifningsräkning, men hvilka personer hvar för sig hafva stora belopp hos inrättningen innestående, drifver en våldigare rörelse, än den inrättning, som åt många personer med jembeförelsevis små insättningsbelopp beviljat rätt att hos inrättningen hafva upp- och afskrifningsräkning. Jag tror detta vara så klart, att, oakadt åtskilliga personer, hvilka ega vidsträckt erfarenhet i bankaffärer, uttalat en motsatt åsigt, jag dock icke kan frångå förberörda uppfattning af förhållandet. Vore rättigheter och skyldigheter å ömse sidor lika, så skulle jag icke hysa någon betänklighet vid att låta de enskilda bankerna hafva huru stora belopp som helst i Riksbanken innestående på upp- och afskrifningsräkning, men nu förhåller det sig icke så. Om således Riksbanken kunde göra på samma sätt med enskilda bankerna, som en bankinrättning här i staden nyligen lärer hafva gjort med en annan sådan, eller att då styresmannen för denna sistnämnda infann sig hos den förra bankinrättningen och der, på upp- och afskrifningsräkning, insatte ett

större belopp, hvilket denna inrättning icke vågade eller kunde till utlåning på längre tid begagna, direktionen i nyssnämnda inrättning, så lagade, att, då den andra direktören kom hem på sitt bank-kontor, han erfor att derstädes blifvit, emot en half procents högre ränta, än han betingat sig af den andra inrättningen, insatt ett lika stort belopp — så vore visserligen inga olägenheter för Riksbanken att befara, ty förhållandena skulle då sjelfva reglera sig. Men, under nuvarande omständigheter, anser jag det vara nödvändigt, att rättigheten till insättning å upp- och afskrifningsräkning i Riksbanken bestämes till ett visst belopp, såsom maximum, och att man, i detta fall, ej lemna för stor magt åt Banko-fullmäktige.

Jag anhåller derföre om bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Herr Wallenberg: De flesta ledamöterna af nuvarande Banko-Utskott äro, enligt min uppfattning, måna om att Banken skall behålla den vinst, Banken redan fått, men ej att Banken skall förvärfva sig någon ny vinst. I afseende på den bankorörelse, som här hos oss drifves, är det väl ändock en sak, som ej kan förnekas, att tillkomsten af enskilda bankerna underlättat den allmänna rörelsen. Vill nu Riksbanken afsäga sig att vara en centralbank och undandraga sig att göra hvad en centralbank bör göra — att emottaga de andra bankernas reserver — skulle detta komma att inverka menligt på allmänna rörelsen. Vi hafva små krafter, men vi tveka dock icke att splittra dem, det är detta, jag finner skadligt.

Herr Reuterswärd: En talare här i min närhet har frågat, hvarföre Banko-Utskottet bestämt den summa, som en person eller inrättning finge hafva inestående på upp- och afskrifningsräkning i Riksbanken, till högst 400,000 R:dr och icke lika gerna t. ex. till en half million; och det är, med anledning af denna fråga, jag begärt ordet för att få lemna det svar, att skälet till bestämmande af denna siffra varit det, att då, med undantag af tvänne banker, ingen haft på en gång inestående öfver 400,000 R:dr, man ansåg sig gerna kunna bestämma denna siffra såsom maximum. Då jag nu har ordet ber jag få bemöta bemöta Herr Ekenmans yttrande, att det vore orättvist att göra ett sådant stadgande, som förhindrade enskilda bankerna att insätta sina reserver i Riksbanken. Detta är ingalunda meningen med ifrågavarande stadgande, utan man har endast åsyftat att bestämma en viss summa, öfver hvilken insättning på upp- och afskrifningsräkning icke finge ske; och denna summa är fullkomligt tillräcklig för enskilda bankerna. En talare har sagt, att Banko-Utskottet vill behålla den vinst, Banken fått, men deremot icke skaffa Banken någon annan. Jag vågar bestämdt påstå, att Riksbanken omöjligt kan med fördel begagna sig af de på upp- och afskrifningsräkning insatta penningar, hvilka vid anfordran, skola tillhandahållas. Det är visserligen icke farligt, så länge det är flere personer, som hafva små belopp; men fara uppstår, då några få personer hafva stora belopp, för hvilka de kunna taga ut silfver, när omständigheterna så påfordra.

Jag yrkar fortfarande bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Herr Nordström: Att räntan för insättningar på upp- och afskrifningsräkning skulle få under samma tid bestämmas olika för olika personer bör väl ej gerna kunna komma i fråga. Sådant vore hvarken med rättvisa eller affärsmässighet förenligt. Deremot skulle det väl kunna försvaras, att räntan för stora insättningsbelopp bestämdes, under vilkor af likhet för alla, något lägre än för de mindre, enär fruktburgörandet af de större beloppen kunde fordra mera tid och gynnsamma förhållanden för utlåningsrörelsen, än de mindre beloppen. Men som alla sådana på förhand i reglementet införda bestämmelser lätteligen skulle kunna kringgås på samma sätt, som en bestämmelse om ett maximumbelopp för insättningar, torde det vara klokast och bäst, att låta bestämmandet af hithörande omständigheter få ankomma på Fullmäktiges pröfning, så vida lika förmån förbehålles den ena insättaren så väl som den andra.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förslag och dels att Kammaren skulle afslå detsamma och förklara motsvarande stadgande i nu gällande Banko-reglemente böra oförändradt bibehållas, framställde Herr Grefven och Talmannen första proposition på bifall till förslaget, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, och sedermera proposition på afslag derå samt bibehållande af det motsvarande stadgandet i nu gällande Banko-reglemente oförändradt, då svaren likaledes utföllo med många ja och nej i blandning; hvarefter och sedan proposition på bifall till Utskottets förslag förnyats samt med många så väl ja som nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes och justerades följande voteringsproposition;

»Den, som bifaller Banko-Utskottets i 17:de punkten af Betänkandet N:o 19 afgifna förslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren detta förslag och bibehåller nu gällande Banko-reglementes motsvarande stadgande oförändradt.

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 28;

Nej — 60.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 9 och 10 dennes bordlagda Utlåtande N:o 66, i anledning af Rikets Ständers år 1866 församlade revisorers berättelse, angående granskning af Statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1866.

§§ 1 och 2.

Utskottets hemställanden biföllos.

§ 3.

Friherre af Ugglas: Uti denna punkt har Stats-Utskottet föreslagit en skrivelse, i anledning af revisorerens anmärkning emot förvaltningen af de under Arméförvaltningen ställda kassor och fonder. Revisorerne hafva fäst sig dervid, att räntefoten å utlånade medlen utgjorde 5, 5½ och 6 procent; oaktadt det icke varit förenadt med någon svårighet att för alla lånen erhålla högsta lagliga ränta. Jag må bekänna att jag, långt ifrån att klandra Arméförvaltningen härför, tvärtom anser, att den handlat fullkomligt rätt att, under en tidpunkt sådan som denna, icke uppsäga sina fordringar för att derigenom utpressa en högre ränta. Således anser jag för min del att det vore oriktigt, om Representationen ville påminna Arméförvaltningen om åtgärders vidtagande för erhållande af högre ränta; och jag yrkar afslag å ifrågavarande punkt.

Flere ledamöter hördes häri instämma.

Grefve Sparre, Eric: Jag instämmer med den siste talaren. På sätt jag förut nämnt, har jag erfarit, att en uppsägning, för åstadkommande af högre ränta, verkar ganska kännbart på landet. Jag anser, att Arméförvaltningen ingalunda förfarit oriktigt derföre att den icke, i samma ögonblick räntan stiger, dyrkat upp den till högsta möjliga; och jag instämmer således i yrkandet om afslag å ifrågavarande punkt.

Herr Wærn: Då det icke varit tillfälligt, som räntan stått högt, utan ett sådant förhållande egt rum en längre tid, kan jag icke finna annat än att det varit att favorisera gäldenärerne att icke låta dem betala den moderata ränta, lagen medgifver för lån på grund af inteckningar. Det hade icke behöfts någon uppsägning, endast ett tillkännagifvande, att lånen blefvo uppsagda, om låntagarne icke ville ingå på att för dem betala 6 procents ränta. Arméförvaltningen har ingen rättighet att lindra den allmänna nöden; detta kan möjligtvis Kongl. Maj:t i vissa afseenden göra, men ingalunda Arméförvaltningen. Efter mitt förmenande är det oriktigt, att Arméförvaltningen har så stora fonder; den borde hafva statsobligationer eller helst anslag, i stället för stora fonder; att vara ett penningeverk måtte icke höra till dess åligganden. Jag yrkar bifall till den ifrågavarande punkten.

Herr Nordenfelt, Enar Wilhelm: Vore Arméförvaltningen ett verk, som skulle samla och förränta penningar, så kunde jag instämma med min vän från Göteborg, men nu är den icke ett sådant verk; utan Arméförvaltningen har kassor, som den sköter och summor under sin vård. Nu har den lånat ut dessa summor emot inteckningar och fått i allmänhet fem procents ränta, eftersom summorna voro utlånade på en sådan tid, då räntefoten icke var högre. Icke kan det vara rimligt, att

en så beskaffad inrättning skulle förändra räntan efter den vind som blåser. Ett lån emot in-teckning anses i allmänhet såsom stående lån. Oftast stäldt på minst sex månaders uppsägning, och meningen är icke att ett verk skall tillse, att den för ett sådant lån har den högsta gällande ränta, utan endast att panten är god och att låntagarna äro sådana, som betala räntan på förfallodagen. Att Arméförvaltningen ej försummat tillgodose kassornas intressen visar sig af revisorernes berättelse. Den talare, som klandrade Arméförvaltningen derföre, att den icke på alla de in-tecknade lånen förskaffat sig högsta möjliga ränta, sade på samma gång, att Arméförvaltningen icke borde hafva fonder utan statsobligationer. Ehuru det vore formelt rättigare, om Arméförvaltningen hade obligationer, skulle kassorna dock ingalunda vinna härpå, ty obligationerna gifva $4\frac{1}{2}$, högst 5 procents ränta.

Jag yrkar afslag å den ifrågavarande punkten.

Friherre Raab, Adam Christian: Jag har begärt ordet för att instämman med dem, som yrkat afslag å ifrågavarande punkt. Här är föreslaget, »att Riksdagen skulle i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes anbefalla vederbörande att, i afseende å medels utlånande, vidtaga sådana åtgärder, att medlen må blifva på det för det allmänna fördelaktigaste sätt gjorda fruktbarande.» Jag tror, att just det sättet att låna ut en del emot 5 och en del emot $5\frac{1}{2}$ och 6 procent är för allmänheten fördelaktigast. Ty hvilka penningar draga 5 och $5\frac{1}{2}$ procents ränta? Sannolikt de, hvilka äro utlånade emot pant, som står $\frac{1}{4}$ del eller mera under taxeringsvärdet. De låntagare, som fått sådana lån, skulle otvifvelaktigt, om de uppsades, heldre taga lån i hypothecks-bankerna än betala högre ränta. Jag vet, att andra inrättningar förfarit på enahanda sätt, som Arméförvaltningen. De hafva icke velat taga mera än 5 procent på första in-teckningen; till denna räntefot, men icke högre, hafva de höjt de lån, hvilka förut drogo endast $4\frac{1}{2}$ procents ränta. Jag anser, att Arméförvaltningen bör snarare prisas än klandras för hvad den i detta afseendet gjort; och jag yrkar, som jag genast sade, afslag å punkten.

Friherre Sprengtporten: Då det förhåller sig på sådant sätt med skuldsättningen å jorden inom vårt land, som en talare nyligen i en tablå framlagt, så synes mig, att det skulle vara inkonsekvent, om från Riksdagen utginge en väckelse till räntans höjande. Det torde också blifva svårt, vid sådant förhållande, att erhålla säkra in-teckningar; och det synes derföre mig vara bättre att hafva en lägre ränta än att uppdrifva denna till den högsta möjliga. Jag kan icke finna Arméförvaltningen hafva origtigt förfarit, och jag yrkar afslag å punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: För att lugna den ende talare, som yrkat bifall till punkten, ber jag få upplysa, att man, genom ett afslag, befrämjar, icke uteslutande landtbrukarnes utan äfven städernas intresse; ty, enligt hvad samme värde talare, såsom ledamot af förra Riksdagens Konstitutions-Utskott, då haft tillfälle att af Statsråds-protokollen

erfara, ännas äfven städer, hvilka från Arméförvaltningen undfått lån emot 5 och 5½ procents ränta.

Jag yrkar afslag å punkten.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till densamma, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

§ 4.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Det är visst, att den gamla lusten hos Representationen att besvära Kongl. Maj:t med underdåniga skrivelser oförminskadt fortfar. Nu är det icke fråga om annat än ett badhus vid Carlberg. Att vid dess uppförande någon misshushållning skulle egt rum, eller att sjelfva arbetet skulle vara illa utfördt, har icke blifvit antydt. Det enda anmärkningsvärda dervid är, att badhusets uppförande icke på entreprenadauktion utbjudits, och det är med anledning deraf som Representationen skulle aflåta en underdånig skrivelse. Först tager jag mig friheten att fråga: hvad menas med ordet vederbörande i den underdåniga skrifvelsen? Är det Guvernörs-embetet på Carlberg eller alla myndigheter i riket, som dermed åsyftas? Då emellertid den föreslagna skrifvelsen angår ett högst obetydligt ämne och den till sin uppställning är otydlig, så att Kongl. Maj:t kan komma i villrådighet om hvad dermed åsyftas, så får jag yrka afslag på hvad Utskottet här hemställt.

Flore ledamöter hördes häri instämma.

Herr Fåhræus: Jag medger gerna, att saken ej är af någon vigt. Dock har Utskottet ansett sig icke kunna underlåta att biträda revisorernes framställning i berörda hänseende. Det är sannt, att någon anmärkning mot sättet, hvarpå arbetet vid byggnaden blifvit verkställt, icke förekommit; men man har velat förekomma, att för en annan gång arbetena för det allmännas räkning icke måtte, genom under hand uppgjorda aftal, utan entreprenadauktioner verkställas. Hvad, som i denna underdåniga skrivelse förstås med ordet vederbörande, är väl icke svårare att begripa än i andra fall, då samma ord förekommer. Klart är väl, att dermed i skrifvelsen icke afses annan myndighet än den, som med ifrågakörande ärende haft befattning.

Jag får tillstyrka bifall till Utskottets hemställan.

Friherre af Ugglas: Äfven om någon liten oformlighet blifvit begången af Guvernörs-embetet på Carlberg vid det sätt, hvarpå detta ar-

bete blifvit bortkontrakteradt, så har ju dock vederbörandes uppmärksamhet blifvit fästad derpå genom den anmärkning revisorerne derom framställt och genom den förklaring, som Guvernörs-embetet i anledning deraf fått afgifva. Jag hemställer då, om denna fråga är af den betydhet, att den bör föranleda en erinran till samtliga vederbörande i Riket i den syftning, som skrifvelsen innehåller. Jag tror det ej, och kan derföre ej annat än yrka afslag på Utskottets hemställan.

Herr Reuterswärd: Jag instämmer med den förste talaren. Då jag för några år sedan var medlem af en statsrevision, var der fråga om att göra anmärkning mot Kongl. Telegrafstyrelsen, för det den under hand köpt en del telegrafstolpar, ehuru utredt blifvit, att styrelsen derigenom sannolikt erhållit dem 30 å 40 procent billigare än om de inköpts på entreprenadauktion. Det lyckades, ehuru med möda, att afböja denna anmärkning. Måhända har förhållandet i denna fråga varit enahanda med det oförmälda exemplet, hvilket man kan frestas att tro deraf, att icke med ett ord antydt blifvit, att ifrågavarande arbete skulle vara för dyrt. Då nu tillika det är ett känt faktum, att flera embetsverk, såsom t. ex. Jernvägsstyrelsen, i allmänhet på entreprenadauktion utbjuda sina arbeten, synes det mig icke vara nödigt, att man aflåter en underdånig skrifvelse, deri samtliga »vederbörande» erinras om sin skyldighet i detta hänseende.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorde yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till densamma, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

§§ 6—10.

Utskottets hemställanden bifollos.

§ 11.

Herr von Gegerfelt: Den ifrågavarande anmärkningen innehåller, att revisorerne ansett det olämpligt att till ett utrop sammanslå de väsentligen olika åtaganden, att leverera den ved, som för ett år till Kongl. Götha Hofrätt erfordrades, och att bestrida eldningen, hvarigenom fri täflan skulle omöjliggjorts, och vaktmästarne i Hofrätten beredt sig en dem icke lagligen tillkommande ersättning för det de ombesörjt eldningen. Denna anmärkning grundar sig på en missuppfattning af af ett måhända icke väl valdt uttryck, som flera år begagnats i auktionsprotokollet och derföre blifvit stereotyp. Af det vid expensredogörelsen för Kongl. Hofrätten bilagda protokoll för den 2 April 1864 inhemtas nemligen, att i kungörelserna om auktioner utsattes, att blott *upphandling* af nödig ved skulle ega rum, och samma uttryck begagnades jemväl vid auktionen. En vaktmästare närvar å alla de andre vaktmästarnes vägnar vid auktionen och förklarade, att de på samma vil-

kor som förr, eller emot ett pris af 1,000 R:dr i ett för allt, åtogo sig att inköpa ved och ombesörja eldningen, hvarmed mentes vedens sönderhuggning och inbärning samt sjelfva eldningen. Må vara att berörda belopp, 1,000 R:dr R:mt, är för det uppgifna ändamålet något högt; likväl tror jag icke, att det är så stort, eller sjelfva saken af den vigt, att man bör besvära Kongl. Maj:t med en skrifvelse af det föreslagna innehållet. Och anser man att en skrifvelse bör aflåtas, bör den hafva en annan lydelse än den som ifrågasatt blifvit, ty hvarken jag eller vederbörande kunna inse, hvad man i anledning af en sådan skrifvelse skall göra. Der står nemligen, att Kongl. Hofrätten måtte tillse, att hinder för fri täflan vid upphandling af ved för Hofrättens räkning icke må förefinnas. Men den, som anordnar dessa auktioner, eller advokatfiskalen, kan väl ej hjälpa, om icke mer än en spekulant infinner sig. Det enda, som med den föreslagna underdåniga skrifvelsen kunde vinnas, vore då, att ett från gammalt begagnadt uttryck i sjelfva auktions-protokollet blefve ändradt. Men för att få en sådan förändring, behöfves visserligen icke någon särskild skrifvelse, ty, sedan uppmärksamheten fästats på denna omständighet, kommer förändring äfven utan skrifvelse säkerligen att vidtagas. Jag får derföre hemställa, huruvida icke Kammaren behagade afslå Utskottets ifrågavarande hemställen

Grefve Sparre, Eric: Jag kan icke neka, att det gör ett pinsamt intryck att få sådana anmärkningar som den förevarande, och det skulle verkligen vara hugneligt, om vi för framtiden sluppe flera af det slaget. Jag instämmer derföre med den talare, som yrkat afslag på Utskottets hemställen.

Många ledamöter hördes häri instämma.

Herr Fåhræus: Af de mot förslaget i denna punkt gjorda erinringar vill det synas, som om de protokoll, på grund af hvilka revisorernes anmärkning tillkommit, icke vore enligt verkliga förhållandet affattade. Det är då förlåtligt, om både revisorerne och Utskottet blifvit missledt. Emellertid och churu här icke är fråga om någon betydande sak, har Utskottet likväl, då en oformlighet härvid blifvit begången, trott sig vara pligtigt att biträda revisorernes anmärkning, hvarföre jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Grefve Sparre: Jag ber om ursäkt, för det jag uppträder än en gång, men jag vill blott emot hvad den siste talaren yttrat erinra derom, att besparingar ofta kunna göras just derigenom att icke alla former noga iakttagas, och särskildt att besparing denna gång sannolikt vunnits derigenom, att vaktmästarne i Hofrätten sjelfve få elda rummen. Under flera år var jag ledamot i Svea Hofrätt. Man eldade der, så att man kunde blifva stekt. Ehuru anmärkningar derom flera gånger framställdes, blef dock icke någon förändring; och anledningen dertill låg utan tvifvel deri, att vaktmästarne fingo askan. Nu är det ju tydligt, att, när vaktmästarne sjelfve skola ansvara för eldningen, det kommer att åtgå så litet ved som möjligt, likasom att de troligen bjuda mindre belopp för rummens eldning än någon annan skulle kunna bjuda. Det

ligger verkligen ofta ekonomi deri att ej hålla sig så noga till formerna, och Staten har, just genom att man lagt så mycken vikt vid dem, ofta måst vidkännas ganska betydande uppoffringar. Jag får därför fortfarande yrka på afslag.

Herr Landgren: Man har funnit betänkligheter vid att bifalla hvad Utskottet här hemställt. Men då statsrevisorerna framställt anmärkning i detta hänseende och Utskottet biträdt densamma samt man icke gittat ådagalägga anmärkningens obefogenhet, får jag yrka, att Utskottets hemställan måtte godkännas.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Efter hvad den förste talaren yttrat, tycker jag att det är klokast att afslå Utskottets hemställan, hvilket jag härmed får yrka.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Stats-Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

§ 12.

Herr von Gegerfelt: Enligt Kongl. Brevet den 27 April 1858, ställdes till Götha Hofrätts disposition de ifrågavarande medlen, som innehålla anslag till arfvoden åt adjungerade ledamöter, till biträden vid notariegöromålen och fiskalsexpeditionen, till afföning åt amanuenser samt till gratifikationer åt e. o. tjänstemän och vaktbetjente; varande dessa medel ej sådana, som tillfälligtvis anordnas för ett eller annat år, utan som en gång för alla äro uppförda på Hofrättens stat med bestämda belopp. Dessa medel utbetalas enligt Hofrättens beslut till de personer, som dertill äro berättigade, och uppbäras naturligtvis emot afgifvande af vederbörliga qvittenser. Under de nio åren, som förflutit, sedan dessa medel ställdes till Hofrättens disposition, har för dem icke afgifvits annan redovisning, än att de blifvit till vederbörande utbetalta; och någon annan redovisning kan ej Hofrätten afgifva, så vida det icke intresserar att få veta namnen på dem, som medlen uppburit. Att insända uppgifter i detta hänseende, därför möter naturligtvis icke något hinder, ehuru jag icke inser att någon fördel dermed kan vinnas. Jag får därför äfven här hemställa, att den föreslagna underdåniga skrifvelsen, såsom obehöflig, icke måtte aflåtas, och yrka, att Stats-Utskottets hemställan måtte afslås.

Herr Fähræus: Vid granskning af de till frågan hörande handlingar, har det icke kunnat undfalla Utskottet, att Götha Hofrätt är den enda af Hofrätterna, som icke afgifvit behörig och fullständig redovisning för ifrågavarande medel; och då en dylik redovisningsskyldighet icke utgör annat än en klar tillämpning af en gång gifna föreskrifter,

anser jag revisorerne, likasom Stats-Utskottet, hafva haft full befogenhet till de af dem i detta hänseende framställda förslag, hvarföre jag ock yrkar, att Utskottets hemställan måtte bifallas.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till densamma, och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

§ 13.

Lades till handlingarne.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 6 och 10 dennes bordlagda Utlåtande N:o 59, i anledning af väckta motioner, dels af Herr L. J. Hierta, om rättighet att utan vigsel ingå äktenskap, och dels af Herr A. W. Uhr, om ändring af de lagrum, som för underlåtenhet att begagna dop eller nattvard stadga påföljder i verldsligt afseende.

Utskottets hemställan å sid. 4.

Herr von Gegerfelt: Hos Herr Grefven och Talmannen får jag vördsamt anhålla, att min reservation vid denna punkt måtte varda uppläst.

Uppläsningen skedde; hvarefter yttrade

Herr von Gegerfelt: Under åberopande af innehållet uti denna min reservation, hvartill jag ej har något att tillägga, får jag yrka, att förevarande punkt af Betänkandet måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Bergstedt: Utskottet yttrar i sin motivering, att icke något verkligt behof bland Evangeliskt-Lutherska kyrkans bekännare påkallar det civila äktenskapets inrymmande i vår lag. Denna omständighet vill jag ej bestrida. En annan fråga är, huruvida ej äktenskapet i dess nuvarande form, ehuru handlagdt af kyrkliche embetsmän och sorterande under kyrkliga myndigheter, i sjelfva verket är en civil institution, och huruvida ej det vore en vinst för samhället, att gifva ett sådant förhållande erkännande i lagstiftningen. För min del är jag öfvertygad om båda delarne.

När jag talar om äktenskapet såsom en civil institution, utesluter ej detta dess sedliga beskaffenhet, så till vida som hela samhället är en sedlig institution, och icke ens dess religiösa, för så vidt de kontraherande parterna dervid underordna sig den magt, som högt öfver samhällets styrelse reglerar människornas öden; ja, hela samhällsväsendet kan i sådan betydelse kallas en gudomlig inrättning. Att äktenskapet

äfvén af ålder i vårt land varit betraktadt såsom en företrädesvis civil inrättning, lärér ingen vilja bestrida. Efter Magnus Erikssons landslag är det giftomannen, som förrättar den högtidliga handlingen genom att i fyra vittnens närvaro skänka bruden till äkta hälft och husfru, till halfva säng och säte o. s. v., och ännu i Christoffers lag, ehuru den andliga vigseln der lærér äfvén förekomma, är det dock det nyssnämnda formuläret, som konstituerar äktenskapet. Ännu i slutet af femtonhundratalet var denna form af äktenskapet vanlig hos vår allmoge, som icke ens af sitt katholska presterskaps nit låtit allmänt påtvinga sig den presterliga vigseln. Det var först under sextonhundratalets centraliserande styrelse, som folket föranlätts att allmänt underkasta sig presterlig vigsel, hvilken då blef villkoret för äktenskapets borgerliga giltighet. Ännu i dag är lysningen att betrakta såsom äkta ståndets borgerliga invigning, och konsistorierna handlägga äktenskapsskillnader alldeles som världsliga domstolar.

Jag har många gånger förundrat mig, att ej kyrkans egna målsmän i kyrkans eget intresse yrkat ett skiljande emellan kyrkans och Statens rättssferer. Upphörandet af den förras ställning såsom en registratrice åt den borgerliga myndigheten skulle endast kunna gagna kyrkan och höja dess värdighet. Hennes sanktion, då den frivilligt begärdes och meddelades, finge då sitt rätta värde som en rent andlig välgerning. Jag kan icke heller föreställa mig annat än att den civila formen för äktenskapet är särdeles fördelaktig för sedligheten, i det den skulle legalisera många hittillsvarande fria och regellösa förbindelser. Många sammanlevande par undvika af ekonomiska skäl den presterliga vigseln: många, som redan hafva barn, finna sig af blygsel förhindrade att uppträda som kontrahenter inför kyrkans embetsmän, hvilket skulle i vida mindre mån genera dem inför de borgerliga myndigheterna; många kunna också ej åstadkomma de erforderliga dokumenterna. Jag vill i detta afseende erinra om det stränga och orimliga ansvar, som drabbar prest, i händelse af obehörigen utfärdadt hinderlöshetsbevis, såsom ett verkligt hinder för många kyrkliga äktenskaps afslutande. Jag mins i detta fall, att för några år sedan en utmärkt professor i Upsala, som flera år för sina vetenskapliga studier vistats i främmande länder och vid sin hemkomst önskade gifva sig, hade största svårighet att utfå lysningsattest, då hans själasörjare förklarade sig ur stånd att intyga, att den lärde ju ej möjligen redan på utrikes ort ingått äktenskap, i hvilket fall presten utsatte sig för ett mycket tungt ansvar. Jag anser i dessa afseenden, att det civila äktenskapet äfvén för Lutherska trosförvandter skulle medföra många fördelar; men då behofvet deraf ej ännu tyckes vara allmännare känt, och då särskildt kyrkans målsmän, för hvilka det i första rummet skulle tyckas vara önskvärdt att blifva fritagne från alla rent borgerliga åligganden, ej sjelfve ifrågasatt en sådan separation af kyrkan och Staten, så vill jag icke i detta fall yrka bifall till Herr Hiertas motion.

Helt annat är förhållandet med dissenters. Genom Kongl. Förordningen af den 23 Oktober 1860 har visserligen religionsfrihetens grundsats blifvit hos oss erkänd, men i tillämpningen är den ännu underkastad åtskilliga för densamma ganska besvärande inskränkingar. Jag tror, att lagstiftande magten bör göra allt hvad den kan för att bereda tref-

nad åt dissenters. Jag ber, att ingen af denna Kammars ledamöter och framför allt icke de högtärade målsmännen för den Svenska kyrkan, som här hafva sin plats, måtte taga anstöt af detta mitt yttrande. Jag önskar ej sektväsendets utbredning hos oss, och jag tror äfven, att dess bästa tid är öfver i de öfriga Protestantiska staterna, och att det blott är en svag efterklang af deras försvinnande verksamhet, som uppenbarar sig hos oss. Men deremot är jag af den tanke, att inom kyrkan sjelf en större latitud, en vidsträcktare bekvämlighet i afseende på dogmer och disciplinfrågor måste inrymmas åt dess medlemmar. I annat fall finna de der endast vantrefnad och tvång. Finna de deremot skydd och trefnad, skola de blifva fridsamme och ordningsälskande medborgare. Fingo de frihet att efter eget val begagna sig eller icke af kyrkans sanktion utaf deras inför borgerliga myndigheter knutna förbindelse, så är det ganska troligt, att det skulle gå här som i England och Nord-Amerika lärer vara förhållandet, att, ehuru dissenterande trosförvandter kunna låta viga sig af sina egna prester, föredraga de dock att vigas af Episkopala kyrkans prester, såsom högtidligare och vackrare. Jag förmodar, att detta så mycket mer skulle blifva förhållandet hos oss, som vårt vigselformulär verkligen är så vackert och så frisinnadt, att det icke bör såra någons samvete, nemligen om friheten vore öppen att deraf begagna sig eller ej. Att för afvikande trosbekännelser lätta afslutandet af giftermål, såsom det första villkoret för ett ordnad samhälligt och sedligt lif, är en humanitetsfråga af största betydelse. Af dessa orsaker anhåller jag att få instämman med den förste talaren och i öfverensstämmelse med hans reservation yrka, att ifrågavarande punkt måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Hasselrot: Jag har begärt ordet blott för att tillkännagifva, att jag icke inom Utskottet deltagit i behandlingen af denna fråga, men att jag på de af Herr von Gegerfelt anförda skäl instämmer i hans yrkande på återremiss.

Herr Landgren: Af alla sociala institutioner finnes ingen, som så litet är egnad för omstufning och reform som äktenskapet. Historien visar nemligen såsom ett obestriddigt faktum, att, så fort äktenskapets religiösa helgd undergräfvades bland ett folk, och otrohet och lösaktighet börjar herrska i familjelifvet, så står den politiska friheten icke längre att upprätthålla. Den generation af män, som ej vet af någon ära och trohet i familjelifvet, skall alltid vara beredd att sälja sin egen och sitt fäderneslands frihet åt frestares eller demagogers despotism. Äktenskapsinstitutionens undergräfvande är städse begynnelsen till slutet. Under den Romerska republikens blomstringstid voro äktenskapsskildnader en oerhörd sak, men i samma mån som lättfärdigheten bröt in i familjelifvet, blef äfven den stolta Romaren mogen att böja sin hals under tyranniets ok. Och hvad lärer oss exemplet af der stat, som i våra dagar först införde civiläktenskapet och der familjelifvet med anledning deraf blifvit alldramest upplöst? Har icke denna i grunden så ädla nation kastats ifrån revolutionens till despotismens och ifrån despotismens till revolutionens skräckvälden, utan någon förmåga att fasthålla en sann politisk frihet?

Det ges trenne särskilda former för föreningen mellan man och qvinna, nemligen först det religiösa äktenskapet, genom vigseln, som grundar sig på den förutsättningen, att äktenskapet är en gudomlig institution, hvilken har sin rot så till sägandes i sjelfve Guds skapelse. Den andra formen för en sådan förening är det ifrågavarande civila äktenskapet, som alltid reduceras till den förutsättningen, att äktenskapet är ett borgerligt aftal, hvarvid kontrahenterne sjelfve ega att bestämma vilkoren, och när som helst upplösa sitt bolag. Men när nu försvararne af civiläktenskapet fråga: *hvad har kyrkan göra med äktenskapet?* så framstå ifranne för en tredje mening och ropa: *hvad har Staten att göra med äktenskapet?* när två talas vid, så angår detta icke den tredje. Om nu försvararne af civiläktenskapet skulle behålla fältet, så fingo de snart ett anfall i ryggen af den stora massa både bildade och obildade, som ej tåla hvarken religiöst och civilt äktenskap, utan yrka absolut frihet i könsförhållandena.

Man säger, att kristna dissenter klaga öfver det samvetstväng, som är förenadt med vigseln. Nå väl, hvad fordrar man då af dem, som skulle såra deras samveten? Innehåller brudvigseln någon dogmatik, som skulle falla dem besvärlig? Jag tror det icke. Den enda fordran, som brudvigseln gör, är trohet och kärlek i döden. Den dissenter, som ej erkänner denna rättmätigheten, är ju en osedlig människa, på hvars anspråk samhället icke kan vara förpligtadt att lyssna. Då frågan förevar om rättighet för judar och kristne att ingå i äktenskap, så förordade jag visserligen civiläktenskapet, enär man tog för afgjort, att hvarken rabbiner eller kristna prester kunde åläggas att verkställa vigseln, och civiläktenskapet i alla fall är en grad bättre än konkubinaget. Men häraf har man ingen grund att upphöja ett sådant nödfallsundantag till en allmän lag. Jag yrkar därför bifall till Utskottets förslag, med afslag både å motion och reservation.

Herr Holmberg: Då återremiss redan blifvit yrkad af Herrar von Gegerfelt och Bergstedt, och jag, som i Utskottet instämt med Herr von Gegerfelt, ej vill upprepa hvad någon af de föregående talarne yttarat, inskränker jag mig till att instämma i yrkandet om återremiss. emedan jag anser det vara nödvändigt, att civilt äktenskap må vara tillåtet för de kontrahenter, af hvilka en eller båda tillhöra främmande religionssamfund, eller hvilka förete vederbörandes intyg att, ehuru de icke skiljt sig från Lutherska kyrkan, de likväl framhärda i en öfvertygelse, afvikande från den Lutherska läran.

Grefve Sparre, Eric: Jag vill nu icke ingå i någon deduktion om äktenskapets betydelse, dertill jag icke har krafter, och till hvilken Kammaren i allt fall troligen icke skulle egna synnerlig uppmärksamhet. Men hvad sjelfva ifrågavarande motion angår, vill jag icke bestrida, att ju den tid kan komma, då det blir nödvändigt att i allmänhet införa civila äktenskap i vårt land; men för närvarande tror jag icke att det är behöfligt, synnerligen då vi redan i det enda fall, der ett verkligt behöf förefanns, nemligen i fråga om äktenskap mellan judar och kristne, hafva medgifvit civila äktenskap.

En talare, som slutade med att icke påyrka civila äktenskap, upp-
gaf, att de civila påföljderna af äktenskap började med lysning och icke
med vigseln. Detta är dock ett misstag, ty i allmänhet börjar gifto-
rätten och de öfriga civila rättigheter, som åtfölja ett äktenskap, först
med vigseln.

Samme talare antydde, att personer, hvilka länge lefvat i konku-
binat, skulle af blygsel förhindras att avsluta en laglig förbindelse, i
det att de låto viga sig. Det vore dock besynnerligt, om det skulle
vara mera stötande att låta viga sig i all tysthet inom fyra väggar än
att inför ett offentligt embetsverk anmäla, att man ämnar ingå äktenskap.

Vidare har den talaren sagt, att det vore önskligt, att kyrkans
rättssfer skiljdes från Statens. Ja, när den tiden kommer, att en dylik
åtskilnad kan göras, då kan förhållandet blifva annorlunda. Men då
sambandet ännu är ganska nära, tror jag icke, att det kan vara synner-
ligen besvärande att föra de s. k. ministerialböckerna eller antecknin-
garne om hvilka blifvit vigda.

Att i våra äldsta lagar ej mycket talas om vigsel kan väl ej betyda
mycket, ty innan kristendomen hunnit genomtränga sederna, kunde
naturligtvis ej heller i lagarne spåras några kristliga bruk; men de
kommo ju, sedan kristendomen genomträngt alla lifvets dåvarande för-
hållanden.

Hvad nu frågan om dissenters angår, så höra de antingen till
främmande konstitueradt religionssamfund, eller äro de kvar i vår kyrka.
Höra de till ett främmande religionssamfund, ega de rätt att låta viga
sig, på sätt deras kyrkoförfattning bestämmer. Äro de åter kvar i vår
kyrka, få de väl underkasta sig vår kyrkas stadganden i detta hänse-
ende, och vilja de ej detta, kunna de ju gå ut ur kyrkan. Att både få
stanna kvar i kyrkan och dock hafva sin egen derifrån afvikande lära,
finner jag icke vara billigt, likasom det väl ej lär medgifvas i något
enda kyrkosamfund.

Att man skulle befria dissenters från skyldigheten att, då de viga,
låta viga sig efter Lutherska vigselformuläret, för att såmedelst genom
kärlekens tvång förmå dem, att det oaktadt låta viga sig af Lutherska
kyrkans prester, finner jag vara en högst besynnerlig åtgärd.

På grund af hvad jag sålunda anfört, finner jag icke skäl att frångå
hvad Utskottet hemställt, utan yrkar bifall till detsamma.

Herr Bergstedt: Det passar mig illa att uppträda för att repli-
kera den siste värde talaren, då jag i hvarje strid med honom skulle
komma till korta, till följd af hans öfverlägsna talang och långa parla-
mentariska vana. Jag får likväl fästa uppmärksamheten på ett uttryck,
som han begagnade. Han sade nemligen, att han trodde det en hvar
vid ingående af ett äktenskap villigt *underkastade sig den kyrkliga
ceremonien*. Deri ligger en *contradictio in adjecto*. Skall en reli-
giös handling hafva något värde, måste man ej *underkasta* sig den,
utan frivilligt *söka* den. Då jag ej påyrkat ett generelt införande
af civiläktenskapet, utan endast anhållit om återremiss, har jag för
närvarande icke mera att säga om hvad den siste talaren yttrat.
Med afseende åter på hvad som yttrats af en aktad representant af
kyrkan inom denna Kammare som förut hade ordet, vill jag blott

förklara min åsigt, att äktenskapets gudomliga instiftelse och heliga betydelse ej förändras derigenom att det avslutas inför den civila myndigheten. Jag anser nemligen, att det borgerliga äktenskapet är lika oupplösligt och bindande som det kyrkliga, nemligen så vida något menisktligt fördrag kan vara oupplösligt. Äfven det kyrkliga äktenskapet kan upplösas, så vidt detsamma ej är ett sakrament, hvilket Lutherska kyrkan icke erkänner. I det ena som i det andra fallet förklara kontrahenterne högtidligt att de hafva den fasta föresatsen att för lifstiden troget lefva tillsammans, och dela med hvarandra ljuft och ledt. Hvarje förening, som ej ingås under sådana förutsättningar, blir icke något sedligt äktenskap, äfven om det inviges med kyrklig vigsel. Det undföll den talare, som jag syftar på, ordet samvetstvång. Jag tror ej att jag begagnade detta ord, så mycket mindre, som jag yttrade mig om Svensk-Lutherska vigselformuläret, såsom särdeles vackert och frisinnadt, men jag tror att jag sade, att den kyrkliga vigseln skulle verka många gånger mera välsignelsebringande, om den söktes såsom en gunst, en välgerning, men icke påtvingades såsom ett nödvändigt vilkor för åtnjutande af de enklaste medborgerliga rättigheter.

Herr Landgren: Den siste talaren säger sig hafva den övertygelsen, att äktenskapets karakter af oupplöslig trohet på intet vis skulle gå förlorad, om det undandrages den religiösa välsignelsen eller vigseln, och jag tvifvar på intet vis, att den ädle talaren har det djupaste allvar med denna försäkran. Men ett är hvad den enskilde lagstiftaren tror, och ett annat är hvad som skall i verkligheten oundvikligen inträffa: ty ett borgerligt aftal är dock ett borgerligt aftal och förblifver ingen- ting annat, lagstiftaren må mena hvad han vill, och att det civila äktenskapet sålunda ifrån affärlifvets synpunkt betraktas, der det slagit rot i folkmedvetandet, är nog samt känt.

Då äktenskapet sålunda sjunkit i folkets aktning, så är det icke underligt, om man icke ens bryr sig om den borgerliga myndighetens sanktion. Ropar icke en Svensk vetenskapsman i en i flera upplagor utkommen folkskrift, att Sveriges bildade kvinnor ännu häfta i en barbarisk vidskepelse, derföre att de fordra något slags äktenskap som vilkor för förening med mannen. Det är till detta mål som hela den nu föreslagna reformen tenderar, om än också mot förespråkarnes åsigt. Men jag anser icke Riksdagen värdigt att vika för denna tendens. Riksdagen har icke någon rätt att under afvaktan på den allmänna opinionens utveckling låta sig drifvas af agitationens vind. Och minst väntar man detta af denna Kammare. Det är tvärtom lagstiftarens pligt att genom sin högt uttalade röst och genom visa lagar och institutioner söka motarbeta och om möjligt utrota åsichter, som i grund måste förgifta och förderfva samhället, och att sålunda leda det allmänna omdömet, men icke af detsamma ledas eller vilseledas.

Herr Geijer: Hvad Herr Gegerfelts reservation beträffar, är ej mycket att säga, då deri endast yrkats på civiläktenskapets utsträckande till dissidenter, ifrån det att för närvarande det endast gäller i afseende på dem, som ej äro kristne. I afseende deremot å tvånget att begå den Heliga Nattvarden får jag erinra, att det stora flertalet afhållas härifrån

icke af samvetsbetänkligheter utan af okunnighet. Och den omständighet att, när en person vill ingå äktenskap, det fordras, att han skall hafva begått Nattvarden, är ofta det enda band, som kan tillhålla dessa okunnige att förvärfva den kunskap, som är nödig, för att blifva konfirmerad.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels återremiss deraf, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades många ja jemte några nej, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllö med många nej jemte några ja; hvarefter och sedan proposition på bifall till Utskottets hemställan förnyats samt med många ja och några nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Utskottets hemställan å sid. 5.

Bifölls.

Föredrogos ånyo och biföllos Lag-Utskottets den 6 och 10 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 60, i anledning af väckt motion, om upphäfvande af sista punkten i 2 § af 15 kap. Rättegångs-balken; och

N:o 61, i anledning af väckt förslag, att i fråga om förlust af medborgerligt förtroende nya strafflagen måtte vinna tillämpning å dem, som, innan samma lag gällande blef, dömts för vanfrevdande brott.

Föredrogs ånyo och bifölls Lag-Utskottets den 8 och 10 dennes bordlagda Utlåtande N:o 63, i anledning af väckt motion, angående afkortning i kronoräkenskapen af vissa slag af böter, när tillgång till deras gäldande saknas.

Föredrogs ånyo och bifölls Riksdagens Kansli-Deputerades den 8 och 10 dennes bordlagda Memorial N:o 5, angående textning och utskrifning af Riksdagsbeslutet.

Anmäldes och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna Utlåtanden, Memorial och Betänkanden, nemligen från

Konstitutions-Utskottet:

N:o 10, angående väckt motion, om ändring i Riksdags-ordningens föreskrifter, rörande sättet för omröstningars verkställande hos Kamrarne och Utskotten;

N:o 11, angående väckta motioner, om ändring i 4 och 28 §§ Regeringsformen;

N:o 12, angående väckta motioner, om ändring i 26 § Riksdagsordningen;

Bevillnings-Utskottet:

N:o 16, angående villkoren för bränvinstillverkning;

Banko-Utskottet:

N:o 20, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets i Memorial N:o 9 afgifna förslag till ändringar i 5:te artikeln af Banko-reglementet;

N:o 21, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets i Memorial N:o 10 afgifna förslag till ändringar i 6:te och 7:de artiklarne af Banko-reglementet;

N:o 22, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets förslag i Memorial N:o 11, angående 8:de, samt i N:o 12, angående 9:de och 10:de artiklarne af Banko-reglementet;

N:o 23, med förslag till ändringar i 2:dra artikeln af Banko-reglementet, angående Bankens metalliska kassa m. m.;

N:o 24, i anledning af Kamrarnes olika beslut, rörande bankovinstens användande;

Lag-Utskottet:

N:o 64, i anledning af Första Kammarens återremiss af Utskottets Utlåtande N:o 39, rörande väckt motion, om ändring i gällande lag angående giftomannarätt.

Herr vice Talmannen: Jag får anhålla, att Kamraren måtte besluta att de Betänkanden, som nyss bordlades, skola uppföras främst på föredragningslistan för nästa plenum.

Grefve Mörner, Carl Göran: Under de sista dagarne hafva så många omflyttningar egt rum i föredragningslistan, att det varit snart sagt omöjligt att hålla reda på, i hvilken ordning ärendena skola förekomma. Så föredrogs nyss ett Betänkande, som jag så mycket mindre trodde i afton skola blifva föremål för Kamrarnes behandling, som jag ej ens visste, att detsamma var för andra gången bordlagdt, utan blott kände, att det för några dagar sedan stod uppfördt på föredragningslistan efter en mängd ärenden, som ännu äro oafgjorda. Jag anhåller därför, att föredragningslistan måtte förblifva oförändrad.

Flere ledamöter hördes häri instämma.

Herr Fåhræus: Fastän jag erkänner rättigheten deraf, att en viss ordning följes vid föredragningen af ärendena, så att de företagas till afgörande i den ordning de inkommit, kunna likväl i detta som i andra

dylika fall anledningar till undantag från regeln förekomma, då ett viktigare intresse sådant påkallar. Så är nu förhållandet. Frågan är nemligen att på bästa möjliga sätt använda tiden, så att icke Riksdagen onödigtvis uttänjes utöfver dess tillbörliga gräns. Det är klart att, om detta Betänkande skulle kvarstå sist på föredragningslistan, skulle man icke kunna under morgondagen bordlägga detsamma för andra gången, så vida man icke hinner genomgå alla de föregående ärendena. Jag instämmer derföre i det af Herr vice Talmannen afgifna förslag.

Friherre af Ugglas: Ehuru jag delar Grefve Mörners farhågor för de svårigheter, som uppstå genom alltför täta omkastningar, tror jag dock att, för att vinna tid, man bör biträda Herr vice Talmannens förslag. Om de ifrågavarande Betänkandena skulle uppföras i sin ordning, skulle de derigenom komma efter hela den nuvarande föredragningslistan, hvilken man ej hinner genomgå i morgon eller kanske ens om Lördag. Ibland dessa Betänkanden förekomma likväl voteringspropositioner för Kamrarnes gemensamma omröstningar, på hvilka Riksdagens slut väsendtligen beror, och när ett så viktigt intresse är i fråga, tror jag det vara skäl uppflytta dessa Betänkanden, så att de må kunna i morgon bordläggas.

Herr Reuterswärd: Då Banko-Utskottets nyss bordlagda Betänkande N:o 10 innehåller förslag till voteringsproposition, skulle det kunna hända att, om ej detta Betänkande uppflyttades på föredragningslistan, man ej medhunnit att bordlägga det så tidigt, att denna votering kunde verkställas på samma gång som öfriga voteringar rörande statsregleringen, hvilka voteringar enligt Riksdagens beslut skola företagas nästkommande Måndag. Man skulle således nödgas anställa ytterligare en dylik votering, hvarigenom tidsutdräget skulle förorsakas. Jag anhåller derföre om bifall till Herr vice Talmannens förslag.

Grefve Mörner: Om man af någon särskild anledning kan behöfva uppflytta ett ärende, som, likt det af den siste talaren omförmälda, tarfvar en skyndsammare handläggning, vill jag för min del gerna dertill lemna bifall, helst sådant icke hindrar att man kan hålla reda på den ordning, i hvilken ärendena förekomma, hvilket åter är omöjligt vid dessa täta omflyttningar i klump af de inkomna Betänkandena, som på sista tiden ej sällan egt rum.

Herr vice Talmannen: Jag tager mig friheten fästa Grefve Mörners uppmärksamhet derpå, att, om man framdeles skulle finna att ett annat ärende behöfver skyndsammare afgöras, en dylik uppflyttning af detta ämne ju då kan göras, så att föredragningsgången i själfva verket ej behöfver störas genom den uppflyttning jag föreslagit, ej på eget bevåg, utan efter samråd med och på uppmaning af Herr Talmannen.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att Herr vice Talmannen hade föreslagit, att de Utskotts-Betänkanden, som i dag blifvit för första gången bordlagda, skulle uppföras främst på föredragningslistan för nästa sammanträde; och hade

detta förslag blifvit bestridt af Grefve Mörner, under yrkande, att ifrågasvarande Betänkanden skulle uppföras å listan i den vanliga ordningen.

Härefter framställdes proposition på bifall till Herr vice Talmannens förslag och besvarades med ja.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Fredagen den 12 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justérades 4 protokolls-utdrag för den 11 dennes.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Konstitutions-Utskottets den 11 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 10, angående väckt motion, om ändring i Riksdags-ordningens föreskrifter, rörande sättet för omröstningars verkställande hos Kamrarne och Utskotten;

N:o 11, angående väckta motioner, om ändring i 4 och 28 §§ Regeringsformen; och

N:o 12, angående väckta motioner, om ändring i 26 § Riksdagsordningen.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets den 11 dennes bordlagda Betänkande N:o 16, angående villkoren för bränvins tillverkning.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 11 dennes bordlagda Memorial:

N:o 20, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets i Memorialet N:o 9 afgifna förslag till ändringar i 5:te artikeln af Bankoreglementet;

N:o 21,